

ПРИЛОЗИ

ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, ИСТОРИЈУ И ФОЛКЛОР

*Non sunt contemnenda quasi
parva sine quibus magna constare
non possunt.*

S. Hieronymus

ОСНИВАЧ
ПАВЛЕ ПОПОВИЋ

УРЕДНИШТВО
ЗЛАТА БОЈОВИЋ, СЛОБОДАН ГРУБАЧИЋ, JOLANTA DZIÓWA,
GIORGIO ZIFFER, MIŁICA JAKÓBIEC-SEMKOWOWA,
ТОМИСЛАВ ЈОВАНОВИЋ, ЈОВАНКА КАЛИЋ-МИЈУШКОВИЋ,
ДРАГАНА МРШЕВИЋ-РАДОВИЋ, JOHANNES REINHART,
ЂОРЂЕ ТРИФУНОВИЋ

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
ЗЛАТА БОЈОВИЋ

КЊИГА ОСАМДЕСЕТ ОСМА
2022

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД
2022

УДК 821.163.41.09(082)
811.163.41(082)
930.85(497.11)"04/14"(082)

*Средњи век у српској науци, историји, књижевности
и уметности XII*, ур. Гордана Јовановић,
Дани српскога духовног преображења XXIX,
Народна библиотека „Ресавска школа”, Деспотовац –
Институт за српски језик САНУ, Београд,
2022, 155 стр.

Зборник радова *Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности*, дванаести по реду у серији под овим насловом, са научног скупа одржаног у оквиру 29. културно-научне манифестације Дани српскога духовног преображења 20. августа 2021. године у Деспотовцу, доноси нам десет нових радова из назначеног тематског оквира. У средишту пажње аутора нашли су се средњовековна историја, књижевна историја и историја књижевности, историја уметности, историја језика, као и историјске, средњовековне рефлексije у савременом стваралаштву и језику.

На почетку зборника налази се рад академика Злате Бојовић *Култи Немањића у дубровачким барокним биографијама и родословима* (9–17). У њему се испитује култура сећања и конструкције прошлости у круговима културне и књижевне елите раномодерног Дубровника и Далмације. Реч је о појави *књижевних биографија* и генеалогичке племичке породице које су обележиле барокну епоху. Сврха тих састава била је да ауторима или наручиоцима дела обезбеде што већи лични, друштвени, књижевни и сваки други углед, путем истицања славног порекла њихових предака или сродничких односа са познатим историјским личностима и породицама. Неупитни узор и носиоци племенитог порекла за бројне дубровачке и далматинске писце XVII века били су српски владари из породице Немањића и најугледније велможе из српског средњовековног краљевства и царства. Ауторка указује на неколико веома поучних примера. Угледни свештеник Иван Томко (1580–1637) из Шибеника придодео је себи друго презиме Мрнавић, доводећи се у везу са српском краљевском породицом Мрњавчевић. Као писац, Мрњавић је познат по верско-пропагандном спису *Животопис Светиога Саве*, у којем помиње спаљивање свечевих моштију 35 година касније од самог догађаја, што га уједно чини важним хроничарем свога времена. Светог Саву је на цртежу представио као римокатоличког опата и сина „краља” Стефана Немање, прилагодивши историјске чињенице времену у којем је живео. Није се устручавао да у животопису знаменитог Светог Саве истакне своје наводно сродство са Немањићима. Такође, прилично гламурозни књижевни опус настао је у намери да се прослави дубровачки доминиканац Вицко Комнен (1590–1667). Дело насловљено *Le glorie cadute dell' antichissima, ed augustissima famiglia Comnena* (*Пошамнеле славе веома старе и веома узвишене породице Комнена*), штампано је у Венецији 1663. године у девет књига, на око 920 страница. Током боравка у Напуљу Вицко је успешно експлоатисао своје звучно презиме. Његове генеалогичке доводне га у везу не само са византијском владарском династијом Комнин, већ и са другим, за ондашње писмене људе из Далмације, угледним породицама какве су биле српске великашке династије средњег века. Студија проф. Злате Бојовић значајна је по томе што указује на историјску перспективу трагања за пореклом, измишљањем и тумачењем прошлости које одговара савременом тренутку. У њеном чланку се недвосмислено поручује да у различитим историјским епохама идентитетски узор не морају бити исти, непроменљиви и једнообразни, за разлику од некада преовлађујућег мишљења о идентитету, патриотизму и национализму у класичној историографији XIX и почетком XX века.

Следећи рад, *Купус као лек у Ходошком зборнику* (19–27), аутора Радивоја Радића, представља рецепте из лекаруше Ходошког зборника (крај XIV века) који помињу купус као основну дрогу у лечењу појединих

болести. Рецепти из лекаруша изражавају основне концепте средњовековне медицине о болести, дрогама и начинима лечења. Купус се препоручивао за лечење различитих болести: требало је добро сажвакати листове купуса против обољења званог осип, тј. мехурића у устима, или узети сок од купусовог лишћа против отока. Купус је улазио у сложене лекове са другим састојцима у виду мелема против ћелавости или се од њега правио мелем против апцеса (гнојне упале) или се препоручивао корен купуса против главобоље од лошег вина. Рецепте из Ходошког зборника аутор сагледава у ширем контексту античке и средњовековне медицине. Он брижљиво наводи старогрчке, римске и византијске писце чији текстови садрже рецепте у којима је купус препознат као лековита дрога. Наведени примери јасно указују да знања српске средњовековне медицине из Ходошког зборника припадају једном ширем кругу знања европске средњовековне медицине засноване на античким узорима.

На значај хронике Еберхарда Виндекеа за српску историју XV века изнова је указао Борис Стојовски у раду *Десјош Стефан Лазаревић у делу Еберхарда Виндекеа* (39–50). Еберхард Виндеке био је Немац, човек од поверења угарског краља и немачког цара Сигисмунда, који је своју хронику назвао *Књиџа цара Сигисмунда*. У њој доноси неколико интересантних података о угарско-српским односима за време владавине краља Сигисмунда у Угарској (1387–1437) и деспота Стефана у Србији (1389–1427). Аутор примећује да Виндекеови подаци нису хронолошки сасвим прецизни, али да указују на два значајна догађаја у историји српско-мађарских односа. То су ступање деспота Стефана у вазални однос 1403–1404. година и његово присуство у Будиму 1424. године, када се разматрало питање рата и мира са Османлијама и релативно дуг и неизванстан рат против хусита. Због одличних односа између угарског краља и српског деспота, Сигисмундов пријатељ Виндеке нам је оставио кратко, али за нашу историографију драгоцену запажање о Стефану Лазаревићу: „необично леп човек, искрен, праведан и мирољубив”. Када приповеда о деспотовој посети Будиму 1424. године, када је пристигао са 26 пратилаца, хроничар истиче скупочене поклоне којима је српско посланство даривало Сигисмунда. Били су то источни ћилими, позлаћени мачеви са каишевима и футролама, златним нитима извезене свилене мараме, исто тако извезене простирке за седло и сл. Виндекеова листа скупочених предмета посредно говори о раскоши која је могла бити део свакодневице и српских велможа. Чланак Бориса Стојковског нас подсећа прилично детаљно на податке из Виндекеове хронике, које Стојковски изнова вреднује као важно сведочанство о угледу деспота Србије и његових племића на двору угарског краља и немачког цара.

У основи истраживања Бранислава Цветковића, насловљеног *Вук Лазаревић у писаним и ликовним изворима* (51–88), јесте проблематика датирања и утврђивања одговарајућег историјског контекста за настанак више портрета Вука Лазаревића у зидном сликарству с краја XIV и почетка XV века. У том погледу, аутор је знатну пажњу посветио другим врстама историјских извора, пре свега писаним, као што су дипломатичка грађа, сфрагистика, *житија* других личности, родослови и летописи, епиграфика, али и резултатима археолошких истраживања. Бранислав Цветковић преиспитује у широком замаху све познате податке из сачуваних извора и њихову интерпретацију у постојећој литератури. У том контексту он изнова актуелизује низ важних питања која и данас чине бременитим истраживања о личности Вука Лазаревића, односима у породици Лазаревић и прилично динамичној епохи српске историје са краја XIV и почетка XV века. Наведени приступ превазилази почетне намере и прераста у свеобухватно истраживање о једној историјској личности, те се предстаљено истраживање може сматрати успешном скицом, ако не и коначном биографијом Вука Лазаревића, која недостаје у данашњој српској историографији.

Незаобилазна тема и инспирација бар једног рада у зборницима са Дана преображења увек је деспотова песма посланица *Слово љубве*. Само је за протеклих тридесет година трајања манифестације и одржавања скупова на овом месту исписана завидна библиографија. Овога пута деспотовим списом *Словом љубве* бавили су се Јован Лазаревић и Зоран Ранковић у раду *Жанр њосланице у школском њројраму са осврћом на Слово љубве десјојта Сјнефана* (29–37). Овај прилог, осим књижевнотеоријског и књижевноисторијског истраживања средњовековне поетике посланице, има и методичке доприносе, будући да је *Слово љубве* једина средњовековна посланица предвиђена наставним планом и програмом за српски језик у средњошколском образовању. Задатак је наставника је, с једне стране, да ученике упознају са одликама и историјом жанра, а с друге стране, да протумаче само дело веома сложене структуре и богато мотивима и порукама, уједно га смештајући и у изворни историјски контекст. Наиме, аутори у раду скрећу пажњу на то како би у настави српског језика требало приступити обради овог књижевног дела, како би се оно морало повезати са библијским реминисценцијама и интертекстом, те са наставом веронауке и, нарочито, како би требало ваљано протумачити деспотове стихове о љубави да се код ученика пренесе хуманистичка и морална порука.

Такође, у домену сакралних текстова, и то проповедничког жанра остаје Томислав Јовановић у свом раду *Венцловићеве њројоведи о њраведном Јову* (89–97). Венцловићева обрада *Слова о њраведном Јову* Јована Златоустог налази се у зборнику Архива САНУ број 272 у Београду. Тро-

делна структура слова условљена је читањима, и то на Велики уторак, Велику среду и Велики четвртак. Дело је преобликовано са црквенословенског језика на српски народни језик. Аутор показује на који се начин Венцловић приближава својој публици, односно својој пастви у цркви и на који начин остварује контакт са њом. Коришћењем стилско-језичких средстава и комуникативних стратегија, као што су сликовита поређења, присна обраћања итд, долази до изражаја Венцловићев језички и литерарни таленат као претходника употребе народног језика у беседничком религиозном дискурсу.

Језичку тему обрађује Рада Стијовић у раду под насловом *Значење и нормативни стањус лексема ц(ј)елив, ц(ј)еливајџи и ц(ј)елов, ц(ј)еловајџи* (99–108). На грађи из савременог српског језика она показује која је стилска сфера употребе наведених речи. Ауторка анализира, с једне стране, однос семантичких реализација у оквиру полисемантичких структура ових лексема у речницима савременог српског књижевног језика (од Вуковог *Рјечника*, Матичиног шестотомника и једнотомника, Московљевићевог речника), обраћајући пажњу на квалификаторе временске и експресивне маркиране употребе, а не само тематске или терминолошке. Своје истраживање темељи и на примерима из Електронског корпуса Математичког факултета и грађе за Речник САНУ, узимајући у обзир и историјске речнике и дијалекатску грађу. Наиме, у савременом српском језику постоји стилска диференцијација синонимних лексема *пољубац*, *(по)љубијџи* (у примарном значењу) и *ц(ј)елив*, *ц(ј)еливајџи*. Док се први пар речи користи у профаној комуникацији, други се користи у сакралној. Р. Стијовић закључује: „*(По)љубијџи* је лексема стилски неутрална и шире употребне вредности (пољубити је могуће и жену и икону, а целивати – крст, икону, мошти), јавља се у колоквијалним изразима, у којима не може бити замењена лексемом *ц(ј)еливајџи*. Глагол *ц(ј)еливајџи* је, пре свега, теолошки термин и емоционално-експресивно маркирана лексема. Њиме се исказује, и у сакралној употреби, и у профаној, пре свега у оквиру књижевних остварења, осећање дубоког поштовања, посебног духовног пијетета” (106–107).

Рад Јелице Стојановић *Ујошреба лексичких јединица Зеџа, Црна Гора, Срб(и)ја, Косово код краља Николе у драми Балканска царица* (109–118) са лингвокултуролошког аспекта сагледава стилску вредност ових лексема и њихових деривата у поменутој драми књаза и краља Николе. После изнетог кратког садржаја драме *Балканска царица* и њеног одјека у јавности, ауторка анализом контекста у којима се јављају лексеме *Зеџа*, *Косово*, *Србија*, *Црна Гора* показује да је српство парадигма Црне Горе (и Зете), а Црна Гора је осмишљена у српству и Косову, што потврђује да је упориште и окосница мисли и стваралаштва књаза и краљ Николе свакако био Његош.

Миливоје Спасић у раду *Јован Дучић и средњи век* (119–136) веома исцрпно систематизује обраду и помене средњег века и мотива везаних за ово раздобље у песмама и есејистичкој прози Јована Дучића. Спасић показује да Дучић на средњи век гледа као на златну српску прошлост, на сјајно раздобље наше историје: „Пише о освајањима и победама и одушевљава се немањићком епохом, нарочито владавином цара Душана. Он на нашу прошлост не гледа песимистички због пада средњовековне Србије, већ у њој тражи победу живота над смрћу” (136).

У раду *Концепт ДОМОВИНЕ у преводима жиџија Светиої Саве од Доментијана и Теодосија на савремени српски језик* (137–145) Марина Спасојевић примењује теоријско-методолошки апарат когнитивне и етнолингвистичке школе Жежија Бартмињског у анализи реализације концепта домовина у преводима на савремени српски језик биографија Светог Саве од Доментијана и Теодосија. Иако се реч *домовина* не среће у преводима на савремени српски језик, посматрани концепт је у потпуности остварен, пре свега, употребом лексема *ошачастиво, земаља, дом, кућа* и сл, као вишедимензионални појам, профилисан физичким, социјалним, идеолошким, аксиолошким и емотивним параметрима. Заснован је на опозицијама „свој – туђи”, „унутрашњи простор – спољашњи простор”, „исток – запад”, али и на оним из религијске и духовне сфере: „небеско, непропадљиво, вечно – земаљско, материјално, пролазно”, „духовно – телесно”, „живот вечни – живот видљиви, пролазни”, „царство небеско – царство земаљско”. Међутим, због природе жанра, присуства микрожанрова и интертекста из светописамских и отачких извора, као и промене и померања тачке гледишта субјекта дискурсног садржаја, овај концепт функционише, осим као универзални – попут концепта дом и мајка, и као сакрални (духовни и религијски). Примена когнитивних и етнолингвистичких теоријско-методолошких оквира на корпус средњовековне књижевности открило би, како ауторка сматра „тадашњу слику света и омогућила поређење са савременом”. Ауторка завршава рад подстицајним речима: „Део представљене грађе сведочи о старој српској књижевности као непресушном извору за најразличитија истраживања, било да се она чине на језику њеног оригинала, било на преводима, као и на могућности примене најразличитијих теоријско-методолошких приступа, који изнова и изнова откривају њене слојеве и бацају ново светло на њено богатство” (145).

На крају зборника налази се преглед културних и научних дешавања која су обележила деспотовачке преображењске дане 2021. године – *Хроника XXIX Дана српскога духовног преображења* (149–155) аутора Јасминке Поповић.

Радовима у овим зборнику употпуњене су бројне теме, систематизована и разрешена одређена питања и проблеми, али и отворена нова. Иако невелики обимом, овај зборник је значајан залог за наставак оваквих

окупљања, где би се износили резултати истраживања медиевиста и сагледавања тема које су у вези са српским средњим веком из различитих дисциплина.

Станоје С. Бојанин*

Српска академија наука и уметности
Византолошки институт
Кнеза Михаила 36/1
11000 Београд

Марина Љ. Спасојевић**

Српска академија наука и уметности
Институт за српски језик
Кнеза Михаила 36/1
11000 Београд

---

*sbojanin@gmail.com

**marina.spasojevic@isj.sanu.ac.rs

БЕЛЕШКЕ И ОСВРТИ

УДК 725.54(497.16)

Младен Црногорчевић, *Цркве и манастири*,
Будва-Пашићровићи-Грбаљ, Будва, ЈУ Народна библиотека
Будве, 2022, приредиле: Гордана Љубановић и Маја
Симоновић, 118 стр.

У издању Народне библиотеке Будве појавила се књига Младена Црногорчевића (1863-1902) у којој су објављена три прилога који садрже обухватни историјски преглед цркава и манастира на тлу будванског подручја, из година са краја XIX и самог почетка XX века.

Учитељ по позиву, родом из Пераста, под утицајем племените потребе да се сакупи и од заборавља и од пропадања заштити што већи број података који су живо сведочанство не само црквене већ и опште историје овога краја, културе, уметности, вере, народног живота и др, Младен Црногорчевић је за своје време начинио прави подвиг, вредан пажње и у свом, и у каснијим временима. Са разумевањем, у духу систематичног истраживања свих видова културног живота, која су била предмет многих посленика од почетка XIX века (поменуто је да су му најближи пример били рад и систематичност Валтазара Богишића и Вука Караџића) и у коме су, у другим областима, веома осмишљено учествовали блиски претходници, Вук Поповић, Вук Врчевић (на пољу народнога стваралаштва), Црногорчевић се окренуо „материји” која је, по свему, била можда најприсутнија у човековом животу, а која је, и поред појединачних написа о црквама и манастирима, остајала недовољно сагледива и обухватна.

Читаву једну деценију (од 1892. до смрти) Црногорчевић је био посвећен истраживању сакралне традиције на територији Боке Которске. Запажени су били његови написи о црквама, гробљима, рушевинама, сачуваним деловима ризница разних манастира на Превлаци: о гробницама на Превлаци с почетка друге половине XIV века, посебно о плочи српског заповедника Ђураша у Скрадину, на којој је поменут и цар Душан (*Старинске гробнице на Превлаци*, Старинар, 1892); о историјама локалитета, легендама, сачуваним плочама са натписима, латинским, потом ранијим и касним средњовековним (*Михољски збор у Боци Кошорској*, Старинар, 1893, *Весник Српске цркве*, 1895); о цркви Свети Никола у Баошићима, са детаљним описом цркве, иконостаса, хора, гробља, по-

родичне гробнице Црногорчевића (Просвјета [Цетиње], 1897); о натпису Богородичине цркве на Бешки (датирање натписа из XV века и др, Глас Црногорца, 1901) и др.

У свеукупном бављењу историјом цркве на територији Боке Которске, највреднији је онај део који је био резултат Црногорчевићевог настојања да представи целину и пребогату сакралну традицију у много чему јединствене целине Будве, Паштровића и Грбља. Свакако је од значаја за овај његов подухват, који јесте оствариван поступно, у појединачним целинама, била од важности околност што је своје најбоље радне године у, иначе, кратком животу, од 1883. до 1894, провео као учитељ у Грбљу (Пријеради) и Кртолима (Радовићи), на самом извору споменика које је описивао и чију је историју истраживао.

Приређивачи ове књиге, Гордана Љубановић и Маја Симоновић препознали су вредност Црногорчевићевог рада, и по ономе што је у својим описима обухватао и по начину како је то радио. Са великим разлогом су објединили његове вредне прегледне „историје” цркава и манастира у Будви, Паштровићима и Грбљу, које је, као посебне целине, поуздано, акрибично, са добром основом проучене литературе, са палеографским знањима, са одличним позавањем материје, на основу савесног испитивања на терену, изнео у студијским прегледима, објављеним независно: *Цркве и манастири у ойћини будванској* (Гласник православне далматинске цркве, Задар, 1901) – Будва; *Манастири иашћировски у Боци которској* (Старинар, Београд, 1895); *Цркве у Грбљу* (Гласник православне далматинске цркве, Задар, у 1902-1903, у наставцима). Неки од ових прилога су већ и раније поново објављени, но њихова потпуна вредност и значај сагледавају се тек у целини ове књиге. Крећући се систематично, од локалитета до локалитета, од једне до друге цркве, од гробља до гробља, са ослонцем на историју и црквену историју, на богату традицију, на вредне споменике, на многобројне артефакте, Црногорчевић је исписивао драгоцену сведочанство о прошлости Будве, Паштровића и Грбља. Посебна вредност ове „историје” је у томе што ни у чему није застарела, што је највећа залога њеном трајању.

Књига је употпуњена темељном рецензијом Црногорчевићевих прилога Луције Ђурашковић, у којој је са поузданим познавањем материје и значаја његовога рада заокружена ова драгоцена „историја”, која је, сама по себи, обележила време од неколико векова.

Злата Д. Бојовић*

Српска академија наука и уметности

Одељење језика и књижевности

Кнеза Михаила 35

1100 Београд

*bojoviczlata@gmail.com

ХРОНИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

УДК 929 Бонаца Серђо

СЕРЂО БОНАЦА (26. X 1938 – 5. III 2021)

Пре извесног времена преминуо је проф. др Серђо Бонаца, један од значајнијих италијанских слависта, из генерације која је дала велики допринос развоју славистике 60-тих/70-тих година XX века у Италији озбиљним проучавањем словенске филологије, која је тада била у пуном развоју, оснивањем лектората и катедара не само на великим већ и на малим факултетима, од Напуља до Вероне, неговањем новог наставног кадра, покретањем научних часописа и организовањем свеукупног рада на овом предмету. Од 1992. био је представник Италије у Међународној комисији за историју славистике при Међународном конгресу слависта, а од 2011. до 2016. њен председник.

Рођен је у Долини код Трста 26. октобра 1938. године, у коме се школовао (основну школу је похађао на словеначком језику); матурирао је у Државном техничком заводу; неко време био је професор у Техничкој школи у Болцану. Његова даља интересовања су се све више окретала према књижевности и према славистици. Похађао је летње школе језика, уписао се 1965. на студије упоредне славистике у Моски, а студије страних језика и књижевности завршио је на универзитету у Венецији 1970. Даља интересовања одвела су га на студије славистике на Бечком универзитету, на коме је и докторирао 1977. године.

Као професор славистике, универзитетску каријеру започео је 1979. године на Напуљском универзитету, са кога је после пет година прешао на Универзитет у Верони, потом на Универзитет у Удинама, на коме је биран за првог редовног професора словенистике у Италији. Од 1990. до пензионисања 2010. био је професор на Универзитету у Верони.

Истраживачки рад коме се посветио на извору славистичких сазнања у Бечу усмерио га је на славистику, на Јужну славистику (Ћирило и Методије; глагољски рукописи; *Le letteratura slave e cultura italiana*, *Словенске књижевности и италијанска култура* и др), на Јернеја Копитара, о коме је обојавио монографију *Bartholomeus Kopitar, Italien und der Vatikan*,

Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen (Бартоломеј Коишићар, Италија и Ватикан, Култура и дух Словена) на немачком језику 1980. године у Минхену, на србистику и на компаративистичке теме. Посебно се бавио Доситејем Обрадовићем и периодом стварања и рада Вука Караџића и Јернеја Копитара. Често је боравио у Бечу, нарочито у последњем периоду, посвећен истраживањима грађе у Бечком архиву која се односила на ове личности, а која је донела низ значајних открића о двојници српских писаца.

Доситеј Обрадовић и његова књижевна појава дуго су били у средишту Бонацине пажње и осим значајног прилога *Доситеј Обрадовић и италијанска култура* (1989), у науци је био веома запажен његов рад *Доситеј Обрадовић у зависима пољације у бечким архивима* (2008), заснован на богатим и до сада неистраженим архивским изворима, саопштен на Међународном научном састанку слависта у Вукове дане у Београду 2008. године. Са подједнаком пажњом проучавао је дело и деловање Вука Караџића, писао је о познавању Вука у Италији, у раду *Рецепција Вука С. Караџића у Италији* поднетом на скупу посвећеном 200. годишњици његовог рођења, у Београду 1987. и у низу других прилога који су осветљавали везе између Вука и Копитара. Писао је: о Џиву Гундулићу у италијанској науци о књижевности – *Ivan Gundulić nella scienza letteraria italiana (Иван Гундулић у италијанској науци о књижевности)* 1996; о заинтересованости Николе Томазеа за српску књижевност – *Никола Томазео истраживач српске књижевности* (2002); о преписци између Лукијана Мушицког и Јернеја Копитара – *Тилологија и културна функција ирелијске Мушицки – Коишићар* (2009); о немачком преводу Зелићевог мемоарског списка – *Немачки превод Житија Герасима Зелића* (2010) и др.

Серђо Бонаца је више пута боравио у Београду на усавршавањима; учествовао је на научним скуповима у Српској академији наука и уметности (о Јакобу Гриму, Вуку Караџићу, Џиву Гундулићу), на низу научних састанака слависта у Вукове дане, на којима је подносио запажене реферате. Био је пријатељ српске славистике и српских колега и подршка на међународним скуповима нашој науци у Братислави, у Бону, у Ханбургу, у Триру.

Преминуо је у Бечу 5. марта 2021. године.

Злата Д. Бојовић*

Српска академија наука и уметности
Одељење језика и књижевности
Кнеза Михаила 35
11000 Београд

*bojoviczlata@gmail.com

УДК 821.163.41.09 Обрадовић Доситеј

ENCYCLOPEDIA DOSITHEANA, ур. Никола Грдинић,
Редакциони одбор: Нада Савковић, Сања Париповић
Крчмар и Жаклина Дувњак Радић, Културни центар
Војводине „Милош Црњански”, Нови Сад,
2021, 499 стр.

Encyclopedia Dositheana посвећена личности и делу Доситеја Обрадовића садржи – поред *Предговора* уредника Николе Грдинића – *Ојшћи оквир* везан за просвећеност (појам, европско и српско просветитељство) и пет засебних целина, укупно седамдесетдевет одредница. Прва и централна целина односи се на *Дела* Доситеја Обрадовића и у њој је исцрпно и систематично представљено свих четрнаест пишчевих дела (попут *Буквице*, *Совјетја здравој разума*, *Еџике*, *Прелога*, *Прејиске* и др); потом су у поглављу насловљеном *Места* обухваћена путовања (путни правци, тумачења, естетизација путне линије и сл) и многобројна места која је посетио Доситеј Обрадовић (Хопово, Задар, Хиос, Београд, Лондон и др). Преко двадесет знаменитих личности са којима се Доситеј Обрадовић сусретао и са којима је сарађивао, обухваћени су трећим поглављем под насловом *Људи*, а међу њима се истичу З. Орфелин, С. Стратимировић, Вук Караџић, Г. Магарашевић и други. Претпоследње поглавље садржи *Појмове* од егзистенцијалног значаја, попут поетике, стиха, стила, меценатства и сл. Пето и последње поглавље, *Догађајак*, садржи текст Ненада Љубинковића *Пућ којим нисмо ѿошли*.

Уредник *Encyclopedia Dositheana* Никола Грдинић истиче, како се о писцима које је време потврдило као класике – попут Дантеа, Шекспира или Џојса – у развијеним културама израђују персоналне енциклопедије, док је у нашим условима прву такву енциклопедију добио Доситеј Обрадовић као најистакнутија личност просветитељства (од кога почиње модерно доба европске историје и око кога се у постмодерном добу воде полемике да ли је окончано). Аутор предговора напомиње да ово дело треба да користи не само стручњацима, него и свима онима који читају књиге и имају духовну потребу за сазнавањем и интелектуалним доживљајем. Одреднице у енциклопедији су сложене по тематским целинама, прво место припада *Просвећености*, а српско просветитељство је контекстуализовано и сагледано у оквиру европског просветитељства. Основни принцип низања у одредницама – које поне-

кад имају форму малих студија – је хронолошки: *Дела* према времену настанка и објављивања, *Месџа* према линији кретања, *Људи* према времену сусретања, а *Појмови* су сложени азбучно. Никола Грдинић истиче да је ово дело у извесном степену и енциклопедија српског просветитељства.

Аутори енциклопедијских одредница – поред Н. Грдинића, С. Париповић Крчмар, Н. Савковић, Ж. Дувњак Радић, Р. Ераковића и знатног броја других сарадника – су омогућили да се енциклопедија користи на више начина (постоје и скривене одреднице у одредницама) и тек се из предметног регистра може сагледати сва изукрштаност и повезаност одредница. Практичан рад на енциклопедији започет је 1998. године огледном свеском *Лексикон Доситјеја Обрадовића*, а потом су 2007. и 2008. године објављене прве две свеске енциклопедије, да би читаву деценију касније биле објављене још три, при чему је планирано да се одреднице настале последње две године непосредно уклопе у енциклопедију.

Говорећи о друштвеном значењу какво има објављивање енциклопедије о просветитељском писцу данас, Никола Грдинић истиче да је просветитељство у основи појам модерног доба; он се позива на истакнутог мислиоца Јиргена Хабермаса, према коме просветитељство треба остварити јединство ума, тако што ће уметност посредовати између раздвојених области којима владају експерти удаљени од живота. Расправе о просвећености и њено редефинисање актуелна је тема, каже Н. Грдинић, што показује и интересовање за њу у домаћој теоријској мисли (о чему сведоче часописи *Филозофска исцртавања* и *Трећи њрограм*). *Encyclopedia Dositheana* је продужетак бављења темом модерности у историјској просвећености; значајан допринос, напомиње аутор, дала је Доситејева задужбина у Београду организовањем значајних међународних скупова. Оно што је из просветитељства преживело данашње време јесте бављење садашњошћу у циљу бољитка, а актуелност нашег времена јесте избор културног модела примереног времену и одређивање сопственог става према актуелним питањима која је покренула постмодерна, истиче Н. Грдинић; он напомиње да у том смислу са предговором кореспондира додатак овој књизи, односно *Пућ којим нисмо њошли – Беседа о Доситјеју* аутора Ненада Љубинковића, где се луцидно разматра улога Доситеја Обрадовића и Вука Стефановића Карацића у обликовању како нове српске духовности, тако и нове српске књижевности. Културна и књижевна схватања ове две личности стоје у опозицији, истиче Љубинковић, а у жеку Српске револуције, српски народ се нашао на раскрижју пред кључном дилемом – следити Доситеја, или поћи за Вуком. Међутим, Европа није била спремна да прихвати ни

Србе ни Балкан, закључује аутор, у другачијем облику од онога који је прагматично понудио Вук Карацић.

Гордана С. Покрајац*
Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет
Одсек за компаративну књижевност
Др Зорана Ђинђића 1
21000 Нови Сад

---

*gordana.pokrajac@ff.uns.ac.rs

САДРЖАЈ „ПРИЛОГА”

Књига LXXXVII, 2021

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ. Љиљана Б. Чолић, Милорад Д. Средојевић: Османски султани и хришћанске султаније (3); Драгана С. Ђурић: Предзнаци смрти у народној култури Срба (19); Жарко Д. Војновић: Грчке књиге бечке штампарије Димитрија Давидовића (33); Миле Ј. Станић: Српско поданство Јована Дучића (47); Тања О. Ракић: Грађа и синопсис за историјски роман о ренесанси Растка Петровића (53); Ђорђе Д. Перић: Шеснаестогодишња београдска романсијерка Љубица П. Радоичић (71); Мирослав М. Јовановић: Мало позната верзија песме Бранка Ћопића *Мала моја из Босанске Крује* (89). * ПРИЛОЗИ И ГРАЂА. Снежана В. Јелесијевић: Непознати српски препис Кнежевог изборника (95); Зорица С. Витић: Три варијанте једне старе приче. О сну и јави *Цара Аце* (107); Софија Д. Божић: Антун Фабрис и Риста Одавић: између пријатељства и сарадње (119); Драгослав М. Опсеница: Преписка: Даница Пинтеровић – Филарет Гранић (127). * СЕЋАЊА И СВЕДОЧЕЊА. Milica M. Jakóbiec-Semkowowa: Гжегож Латушињски (Grzegorz Łatuszyński) и српска књижевност (133). * ПРИКАЗИ. Зденка Рибарова – Зое Хауптова, *Григоровичев љаримејник*, I. Текст со критички апарат, МАНУ, Скопје 1998, 452 стр. | Зденка Рибарова, *Григоровичев љаримејник*, II. Лексика. Index verborum. Воведна студија Емилие Блахова, МАНУ, Скопје 2016, 542 стр. (Виктор Д. Савић, 143); Софија Божић, *Срби у Хрвајској: хејемонистички или љојлачени?*, Просвета, Београд, 2019, 266 стр. (Славко В. Петаковић, 147); Зорица Витић, *Свети Пејтар Ајшонски у византијској и јужнословенској љрадицији*, Библиотека Ортограф, Књига 9, Чигоја штампа, Београд 2020, 210 стр. (Томислав Ж. Јовановић, 153); Јован Пејчић, *Пушеви српске науке о књижевности*, ур. Драган Лакићевић, Посебна издања, СКЗ – Лесковачки културни центар, Београд, 2020, 384 стр. (Гордана С. Покрајац, 156); Петар Пијановић, *Српска култура у XVIII и XIX веку*, Матица српска, Нови Сад, 2020, 621 стр. (Зорица В. Несторовић, 159); *Присљуйне беседе српских академика (1886–1947)*, књ. 1, уредник Миро Вуксановић, Београд, Српска академија наука и уметности, 2020. 465 стр, [27] стр. са таблама (Сања Д. Степановић То-

доровић, 163); Светлана Шеатовић, *Андрић и Јагран*, Андрићев институт, Андрићград-Вишеград, 2020, 110 стр. (Тања О. Ракић, 167); Славенко Терзић, *На кайијама Конџанџинојоља. Русија и балканско џиџање у 19. веку*, Историјски институт Београд, Православна реч, Нови Сад, 2021, 742 стр. (Александар П. Растовић, 169); Светлана Томин, *Где је Буђановачко јеванђеље?*, Порекло и судбина једне рукописне књиге, Академска књига, Нови Сад, 2021, 214 стр. (Томислав Ж. Јовановић, 176). * ЧАСОПИСИ И ЗБОРНИЦИ. *Осам векова ауџокефалије Срџске Православне Цркве*, I–II, ур. Владислав Пузовић, Владан Таталовић, Православни богословски факултет Универзитета у Београду, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд, 2020, I – 541 стр.; II – 523 стр. (Наташа С. Вуловић Емонтс, Марина Љ. Спасојевић, 181); *Књижевно дело Рада Драинца: ново чиџање*, Српска академија наука и уметности – Огранак САНУ у Нишу, Народна библиотека „Раде Драинац” Прокупље и Универзитет у Нишу – Филозофски факултет, Ниш – Прокупље 2020, 203 стране. (Миливоје С. Спасић, 195); *Slawistyka z widokiem na morze*, red. J. Dziuba, R. Wyżkiewicz-Maksimow, Gdańsk 2020, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, ss. 277. (Jolanta S. Dziuba, 200). * БЕЛЕШКЕ И ОСВРТИ. Milica Jakóbiec-Semkowowa, *Spisy prenumeratorów jako źródło badań nad kształtowaniem się mitów narodowych w Serbii w epoce romantyzmu*, Slavica Wratislaviensia, 174, Wrocław, 2021, 19–34 (Злата Д. Бојовић, 209). * ХРОНИКА И БИБЛИОГРАФИЈА. Васо Милинчевић (20. XII 1928–16. XII 2019) (Зорица В. Несторовић, 211); Миодраг Стојановић (30. VII 1934–19. VIII 2020) (Љиљана М. Вуловић, 215); Лидија Константиновна Гаврјушина (Лидија Константиновна Гаврјушина) (Москва, 28. III 1956 – Москва, 25. XII 2020) (Томислав Ж. Јовановић, 218); Нада Милошевић-Ђорђевић (02. 12. 1934 – 27. 07. 2021) (Бошко Ј. Сувајџић, 221); Иво Андрић, *Госџођица*, Критичко издање дела Иве Андрића, коло IV, књ. 18, приредио Милан Потребић, Београд, Задужбина Иве Андрића 2020, 753 стр. (Ана С. Живковић, 224); Сања Степановић Тодоровић, Марина Нинић, *Библиотека Срџске академије наука и уметности. 1841–2021*, уредник академик Миро Вуксановић, Издања библиотеке 34, САНУ, Београд, 2021, 231 стр; *Трибина Библиотеке САНУ 1991–2021*, приредили Данка Кужељ и Драгослав Боро, уредник академик Миро Вуксановић, Издања библиотеке 35, САНУ, Београд, 2021, 67 стр. (Зорица В. Несторовић, 231); 50 година Међународног славистичког центра. Књ. 2: **Велике теме српске лингвистике**. Научни састанак слависта у Вукове дане (1971–2019), Филолошки факултет Универзитета у Београду, Међународни славистички центар, Београд, 2021, 738 стр. (Марина Љ. Спасојевић, 236). * САДРЖАЈ „ПРИЛОГА” (241). * УПУТСТВО ЗА ШТАМПУ (243).

РЕЦЕНЗЕНТИ

Др Злата Бојовић, редовни члан САНУ
Др Томислав Јовановић, универзитетски професор у пензији
Др Љубинко Раденковић, дописни члан САНУ
Др Тања Ракић, Филолошки факултет Универзитета у Београду
Др Марина Спасојевић, Институт за српски језик САНУ

УПУТСТВА ЗА ШТАМПУ

Радови се предају уредништву у електронској и обавезно у папирној верзији.

Радови се пишу фонтом Times New Roman, величином 12, проред 1,5.

Максимална дужина рада је 30.000 знакова (укључујући и размаке).

Радови у рубрикама Чланци и расправе и Прилози и грађа садрже: апстракт, до пет кључних речи и резиме преведен на један од великих страних језика.

Радови на страним језицима садрже резиме и на српском језику.

Наслове и појединачне речи не означаваати болдом. За истицање користити курзив и шпационирање.

Фусноте штампати на свакој страни испод текста.

У тексту и у фуснотама наслове свих дела (од књига до наслова појединачних песама или написа) штампати курзивом.

Наслове периодичних публикација који се помињу у тексту штампати са знацима навода, а у фуснотама без знакова навода.

Начин цитирања:

Књига: Име аутора (иницијал имена и презиме, наслов рада курзивом) место издања, година издања.

Прилог у часопису: Име аутора (иницијал имена и презиме), наслов рада курзивом, назив часописа, место издања, година, годиште, број страна.

Примери:

П. Поповић, *Прејлед српске књижевности*, Београд, 1909.

П. Поповић, *Сјаре српске биографије и њихова издања*. Библиографска студија, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд, 1925, V, 226–233.

САДРЖАЈ

РАСПРАВЕ И ЧЛАНЦИ

Марија С. Ђинђић	Вишевековно путовање <i>делија</i> кроз језик, књижевност и историју.....	3
Љиљана М. Јухас-Георгиевска.....	Светислав Вуловић о Доментијану.....	19
Борис З. Милосављевић	Бележница Светислава Вуловића	33
Ђорђе Д. Перић	Да ли је композитор Петар Коњовић преводио песме Шандора Петефија?.....	45
Бранко М. Вранеш.....	<i>Santa Maria Della Salute</i> Лазе Костића у песничком видокругу Бранка Миљковића и Борислава Лазовића	51
Милан Д. Алексић.....	Стихови Виктора Игоа и тумачење приповетке <i>Пућ Алије Ђерзелеза</i> Иве Андрића	65
Александра Б. Ивановић.....	Српска средњовековна поезија у књижевноисторијским и теоријским тумачењима у XX веку.....	79
Драгана С. Ђурић	Жртвовање животиња у годишњем календару Срба.....	93

ПРИЛОЗИ И ГРАЂА

Томислав Ж. Јовановић	Нови препис Доментијановог <i>Житија Светиої Саве</i>	107
Александра З. Миљановић.....	Збирка Властимира Станимировића <i>Неки обичаји (о убијању сѣараца)</i>	117
Мирослав М. Јовановић	Извештај Оцењивачког одбора Српске краљевске академије о роману <i>Сеобе</i> Милоша Црњанског	129
Немања Д. Андријашевић	Писма највиших црквених великодостојника аутору првог тома <i>Историје Српске православне цркве</i> професору др Ђоку Слијепчевићу	135

СЕЋАЊА И СВЕДОЧЕЊА

Доброслав Д. Ружић	Два Милоша и једне <i>Сеобе</i> (Милош Н. Ружић и Милош Црњански)....	151
--------------------------	---	-----

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ

Ана Рашковић, <i>Песме српским светима у руској црквенојојачкој уметности XVI-XIX века. Зборник ѿранскрипција</i> , Јасен, Београд, 2020, 554 стр. – Томислав Ж. Јовановић		167
Владимир Живановић, <i>Аѿонским ѿиљевима душе, Светиа Гора у ѿиљојисним записима</i> , Београд, 2021, Библос, 391 стр. – Ружица С. Левушкина		169

Татјана Јовићевић, <i>Књижевности изван памћења. Лирска поезија „Досићејевој доба”</i> , Институт за књижевност и уметност, Београд, 2021, 209 стр. – Зорица В. Несторовић	179
<i>Јован Дучић – живиот, дело, време</i> , ур. академик Зоран Кнежевић Српска академија наука и уметности, Београд, 2021, 432 стр. – Гордана С. Покрајац	184
<i>Присвојине беседе српских академика (1886–1947)</i> . Књ. 2, уредник Миро Вуксановић. Београд: Српска академија наука и уметности, 2021, 668 стр. – Сања Д. Степановић Тодоровић	191
Владика Гаврило Поповић, <i>Мемоари</i> . Приредили Петар В. Крстић и Миле Станић. Државни архив Србије, Београд, 2022, 347 стр. – Станиша Д. Војиновић	194

ЧАСОПИСИ И ЗБОРНИЦИ

<i>Бока, зборник радова из науке, културе и умјетности</i> , 40, Херцег Нови, Градска библиотека и читаоница Херцег Нови, 2020, 278 стр. – Тања О. Ракић	197
<i>Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности</i> XII, ур. Гордана Јовановић, Дани српскога духовног преображења XXIX, Народна библиотека „Ресавска школа”, Деспотовац – Институт за српски језик САНУ, Београд, 2022, 155 стр. – Станоје С. Бојанин, Марина Ј. Спасојевић	200

БЕЛЕШКЕ И ОСВРТИ

Младен Црногорчевић, <i>Цркве и манастџири, Будва-Пашировићи-Грбаљ</i> , Будва, ЈУ Народна библиотека Будве, 2022, приредиле: Гордана Љубановић и Маја Симоновић, 118 стр. – Злата Д. Бојовић	207
---	-----

ХРОНИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

Серђо Бонаца (26. X 1938 - 5. III 2021) – Злата Д. Бојовић	209
<i>ENCYCLOPEDIA DOSITHEANA</i> , ур. Никола Грдинић, Редакциони одбор: Нада Савковић, Сања Париповић Крчмар и Жаклина Дувњак Радић, Културни центар Војводине „Милош Црњански”, Нови Сад, 2021, 499 стр. – Гордана С. Покрајац	211

Прилози
за књижевност, језик, историју и фолклор

Часопис је покренут 1921. и излазио је до 1940. у четири свеске годишње. Оснивач и уредник Павле Поповић. Обновљен је 1954. године. Уредници: Никола Банашевић, Драгољуб Павловић, Видо Латковић. Речи Светога Јеронима као мото јављају се на насловној страни од 1923. године.

Рукописи за ову књигу предати су у штампу 31. октобра 2022. године. Одштампано и повезано у „Чигоја штампи”, Београд. Секретар уредништва Тања Ракић. Коректор Љиљана Дукић. Технички уредила и штампу водила Љиљана Дукић.

Књиге за приказ и рукописе слати Уредништву „Прилога”, Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима на име главног уредника, Филолошки факултет, 11000 Београд, Студентски трг 3/Л. Поштански фах 556. Рукопис треба припремати према устаљеним захтевима „Прилога”. Редакција прима сараднике петком од 12 до 13 часова. Сви радови се рецензирају.

Претплате и поруџбине слати на адресу: Филолошки факултет, Фонд за публикације (за Прилоге), 11000 Београд, Студентски трг 3. Жиро-рачун 840–1615666–26; шифра плаћања 121.

Штампа

Чигоја
Ш Т А М П А

Штампање овог броја „Прилога” суфинансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82+80+93/99+39

ПРИЛОЗИ за књижевност, језик, историју
и фолклор / главни и одговорни уредник Злата
Бојовић. – Књ. 1, св. 1 (1921)- . -
Београд : Филолошки факултет, 1921-
(Београд : Чигоја штампа). – 24 cm

Једном годишње
ISSN 0350–6673 = Прилози за књижевност,
језик, историју и фолклор
COBISS.SR-ID 602383